
Dr. se. Vilma Pezelj, viši asistent
Pravnog fakulteta u Splitu

**Julije Balović, PRATICHAE SCHRIVANESCHAE, Venezia, 1693.,
Split: Državni arhiv u Splitu, 2004., 112 str.
(Ljerka Simunković, priredila)**

Predmet ovoga djela je pomorski priručnik *Pratichae schrivaneschae* pomorca i pisca Julija Balovića (1672.-1727.) rođenog u Perastu, tada posjedu Mletačke Republike, danas u Crnoj Gori, potomka ugledne peraške pomorske obitelji albanskog podrijetla. U vrijeme mira obnašao je službu suca, a u vrijeme rata dužnosti broskog pisara i zapovjednika, sudjelujući u mnogim pomorskim bitkama protiv pirata i Turaka. Osim navedenog djela, Balović je pisac poznate Peraške kronike na talijanskom jeziku u kojoj je opisao događaje od 1541. do 1658. godine, te zbirki narodnih pjesama jadranskoga primorja na hrvatskom jeziku.

Uvodni dio čini prolog Gabriela Cavazzija, ravnatelja Instituta za istraživanje picenske pomorske povijesti (str. 6.-9.), napomena priređivačice Ljerke Simunković (str. 10.-11.) te opsežna uvodna studija pisana usporedo hrvatskim i talijanskim jezikom (str. 12.-44.). Uvodna studija sadrži povijesni kontekst nastanka priručnika, podatke o Boki kotorskoj u 17. i 18. st, o pomorsko-trgovačkim obiteljima značajnim u jadranskoj pomorskoj trgovini (posebice o obitelji Balović), višestoljetnoj tradiciji pomorskih škola u Boki kotorskoj itd.

Autorica ističe dva čimbenika koja su pomogla procvatu obalnih gradova Boke kotorske: premještanje središta svjetske trgovine na Mediteran, te naseljavanje alžirskih pirata u Ulcinju. Perast je postao granična zona gdje je bilo moguće organizirati trgovinu između Istoka i Venecije, kao i mletačka utvrda protiv Turaka i pirata.

Brodski pisar je osoba javnopravnog karaktera koja je obzirom na rijetku pismenost toga doba najčešće bila jedina pismena osoba na brodu, pa je stoga uživao razumljiv ugled. Svi upisi u službene brodske knjige imali su javnu vjeru (*fidem publicam*), pa je brodski pisar, poput notara na kopnu, *persona credibilis* (osoba javne vjere). Svi brodovi nosivosti preko četrdeset vagana, bili su obvezni imati broskog pisara. Primarna je dužnost broskog pisara bila da zapiše svu robu na brodu te da tri dana nakon isplovljavanja svakom pojedinom vlasniku robe predoči popis roba koje su za račun svakoga od njih primljene na brod. O značaju osobe broskog pisara na brodu govori stara momarska izreka: "*Na brodu je zapovjednik Bog, a pisar njegov prorok*".

Na kraju uvodne cjeline nalazi se popis izvora i literature (str. 42.-44.).

Centralni dio rada (str. 53.-106.) posvećen je dvama rukopisima pod istim naslovom, od kojih prvi rukopis A iz 1693. godine (pohranjen u splitskoj Sveučilišnoj knjižnici) ima 117 listova i sadrži različita pisma koja su trebala poslužiti kao predložak broskim pisarima mletačkih trgovačkih i ratnih brodova u njihovim svakodnevnim aktivnostima pisanja različitih pismena (pomorskih ugovora, brodskih isprava itd). Priručnik također sadrži: slova različitih pisama (latinička, grčka, glagoljička, slova bosanske i srpske ćirilice), brojeve (rimске,

---

arapske, turske, grčke), različite mjere koje su se upotrebljavale u Veneciji, vrijednosti mletačkog novca, te nazive i adrese pojedinih uglednika. Od posebna je značaja u ovome rukopisu poredbeni talijansko-hrvatsko-grčko-albansko-turski rječnik koji autorica drži najzanimljivijim od svih dokumenata. Veći dio rječnika čine natuknice na talijansko-mletačkom (478) i hrvatskom (468), dok su natuknice na grčkom (241), albanskom (201) i turskom (83) prisutne u manjem broju. Približno jednaki broj natuknica na talijansko-mletačkom i na hrvatskom jeziku ukazuje na autorovu dvojezičnost. Rječnik nije uobičajeno poredan po abecednom redu, već riječi svrstava prema semantičkom ili asocijativnom polju. Započinje asocijativnom grupom koja se odnosi na kršćansku invokaciju: u ime, Otac, Sin, Duh, Sveti, i to samo za jezike na kojima se prakticirao katolički obred: talijanski, hrvatski i albanski. Rječnik sadrži ukupno četrdeset i šest asocijativnih polja. Iako bi se moglo očekivati da riječi obuhvaćaju samo terminologiju vezanu uz more, najveći dio obuhvaća najopćenitije riječi koje se odnose na rodbinu, hranu, voće i povrće, dijelove ljudskoga tijela, životinje, godišnja doba, odjeću, alate i slično.

Drugi rukopis (B) iz 1695. godine (pohranjen u Zavodu za znanstveni rad HAZU u Splitu) vrlo je sličan prethodnome. Sadrži prijepise istih dokumenata kao u prethodnom rukopisu, razna pisma, popise tereta, posade i oružja, trgovačke ugovore, molbe, obveznice, izvave konzula, prijave u slučajevima smrti, sanitarne dozvole itd. I ovdje su uvrštene abecede raznih jezika (hrvatska, grčka, asirska, turska, etiopska), pisma (ćiriličko, glagoljičko, gotičko i arapsko); rimski i arapski brojevi itd. Iako je rukopis opsežniji od prethodno navedenoga (pa je poslužio za njegovu rekonstrukciju na mjestima različitih oštećenja), ne sadrži višejezični usporedni rječnik.

Svaki od dokumenata označen je rednim brojem, brojem lista i registrom na hrvatskom i talijanskom jeziku koji čitatelje upoznaje sa sadržajem spisa.

Dokumenti su pisani nekom vrstom *mletačkog kancelarijskog jezika* tipičnog za 17. st. i za područje Mletačke Republike.

Na kraju djela nalaze se sažetci na francuskom i engleskom jeziku (str. 109.-112.).

Zahvaljujući povoljnim okolnostima, gotovo je u cijelosti sačuvana zbirka arhiva peraške obitelji Balović, koja nam kazuje o kulturi pojedinca i konkretne obitelji koji su je činili, kao i općenito o kulturi grada Perasta i Boke kotorske u cjelini, svjedočeći o njihovu značajnom udjelu u pomorskoj povijesti istočne jadranske obale.